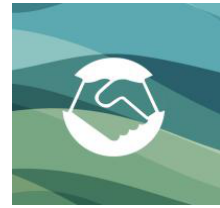

provincie
Zuid-Holland

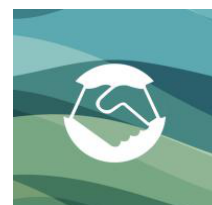

Rapportage Verkenning Strategische agenda Zuid-Hollandse Delta Verkenning gebiedsprogramma's

d.d. 20 december 2021

provincie
Zuid-Holland

Voorgeschiedenis

Bestuurlijke opdracht provincie Zuid-Holland

Op 16 februari 2021 hebben Gedeputeerde Staten van de provincie een bestuurlijke opdracht gegeven aan de opdrachtgever en de opdrachtnemer om een verkenning te starten naar een strategische agenda voor de Zuid-Hollandse eilanden: Hoeksche Waard, Goeree-Overflakkee en Voorne-Putten. De bestuurlijke opdrachtgevers zijn Meindert Stolk en Berend Potjer. Met behulp van de verkenning wordt inzicht verkregen in de opgaven die zich lenen voor een bovenregionale aanpak.

Daarnaast wordt een mogelijk vervolg van de gebiedsprogramma's Goeree-Overflakkee en Hoeksche Waard en kansen voor een gebiedsprogramma voor Voorne-Putten verkend. (Bijlage 1: bestuurlijke opdracht voor de verkenning).

Bestuurlijke opdracht gemeenten

In maart 2021 is door de gemeenten op bestuurlijk niveau besloten een opdracht te geven aan ambtelijke opdrachtnemers om aan te sluiten bij de provinciale verkenning. Het proces heeft hierdoor een paar maanden stil gelegen. Dit is ook de reden dat de resultaten van de verkenning iets langer op zich hebben laten wachten dan aanvankelijk de planning was. In mei zijn alle bestuurlijke opdrachten van de gemeenten vastgesteld. De gemeenten hebben zelf een ambtiedocument opgesteld. Deze ambities uit dit ambtiedocument komen terug in de ambities van deze verkenning.

In de opdracht van de gemeenten is de volgende passage opgenomen: "Overeengekomen is om met het Rijk, de provincie, de gemeenten en stakeholders in het gebied een verkenning naar een strategische agenda uit te voeren, aanvullend op de Regiodeal, en die aan de besturen wordt voorgelegd. Omdat de snelheden en verwachtingen nog niet goed op elkaar waren afgestemd is vanaf mei 2021 vanuit een gezamenlijk samengestelde ambtelijke werkgroep toegewerkt naar een gezamenlijk gedragen opdrachtformulering door provincie en de 6 gemeenten, waarbij het Rijk participeerde in deze verkenning naar een strategische agenda. Tijdens het Rijk-regiooverleg van 14 juli 2021 is, vanuit de wens om de kracht van de regio leidend te laten zijn, verwoord dat de gemeenten de opdracht hebben om als regio een ambitie te formuleren, dat deze input ingebracht wordt in de gezamenlijke opdracht om tot een strategische agenda te komen waarin gemeenten, provincie en rijksoverheid programmatische afspraken maken voor de periode na de Regiodeal 2020-2022. Dit is conform de overeengekomen regiodealtekst voor de Zuid-Hollandse Delta op 17 juni 2020". Onderstaand de resultaten van het ambtiedocument, opgesteld door de gemeenten.

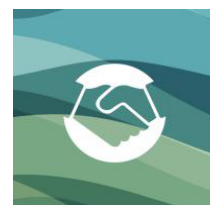

Relatie met de omgevingsagenda van de NOVI

Het Rijk is in het kader van de omgevingsagenda, samen met de provincie gestart met een onderzoek naar gebieden binnen Zuid-Holland die extra aandacht vragen, gezien de problematiek die op hen afkomt. De noordrand van de Delta kwam als een van deze gebieden naar voren. Een volgende stap in dit proces van de omgevingsagenda was om een verkenning uit te voeren naar opgaven die gezamenlijk (provincie, gemeenten, Rijk, relevante stakeholders) opgepakt kunnen worden. Omdat er door GS en de colleges van de gemeenten al

provincie
Zuid-Holland

een opdracht gegeven was voor een verkenning naar een strategische agenda voor de Zuid-Hollandse eilanden, is voorgesteld om aan te haken bij de resultaten van deze verkenning. Wanneer de resultaten verder uitgewerkt zijn in een strategische agenda met concrete opgaven, kunnen deze in mei in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (BOL) aan de minister worden voorgelegd.

A. Verkenning strategische agenda

Aanleiding

Begin 2020 is er een samenwerking gestart tussen de gemeenten Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en de gemeenten op Voorne-Putten. Dit heeft geresulteerd in een Regiodeal met het Rijk. De provincie is ambtelijk betrokken geweest bij het opstellen van de aanvraag voor de Regiodeal en heeft deze ondersteund. De provincie neemt deel aan ambtelijke werkgroepen en aan de stuurgroep Regiodeal. De vier programmalijnen waarop de Regiodeal betrekking heeft zijn: agrifood, landschap & toerisme, duurzaamheid (circulaire economie en waterstof), en onderwijs & arbeidsmarkt.

Ondanks dat de provincie de Regiodeal niet mede heeft ingediend en -ondertekend, hebben GS op 19 mei 2020 een brief aan de gemeenten Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en de vier gemeenten op Voorne-Putten gestuurd, waarin GS aangeven de intentie te hebben om de samenwerking met de drie eilanden op strategisch niveau te willen versterken. Tijdens het bestuurlijke startoverleg over de regiodeal op 17 juni 2020, waarbij de burgemeesters en wethouders van de betreffende gemeenten aanwezig waren, is deze intentie bevestigd.

Naar aanleiding van de evaluaties van de gebiedsprogramma's Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee (2017-2020) hebben de stuurgroepen van beide gemeenten, waaraan ook gedeputeerden van provincie deelnamen, aangeven een vervolg te willen geven aan het gebiedsprogramma.

Voor Voorne-Putten is er nog geen gebiedsprogramma geweest. Verkend is, of het wenselijk is, om voor de vier gemeenten op Voorne-Putten eveneens een gebiedsprogramma te starten.

Probleemstelling

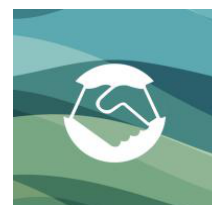
De drie eilanden hebben te maken met een aantal vaak samenhangende en elkaar versterkende trends en maatschappelijke ontwikkelingen die de economische vitaliteit en de leefbaarheid van de eilanden onder druk zet. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan demografische ontwikkelingen, druk op de woningmarkt, toegankelijkheid van voorzieningen, druk op de ecosystemen, druk op de arbeidsmarkt, toename van criminaliteit, ondermijning etc. Daar waar de vraagstukken van het gebied samenvallen met de vraagstukken uit het provinciale coalitieakkoord, is samenwerking meer dan wenselijk. Niet alleen vragen deze maatschappelijke vraagstukken aandacht, ook komt er een aantal (transitie)opgaven op de eilanden af zoals individualisering en digitalisering, toewerken naar een circulaire samenleving, energietransitie, verduurzaming van de mobiliteit, klimaatadaptatie etc. Door de samenwerking op een aantal thema's te intensiveren kan de slagkracht van de eilanden vergroot worden en kunnen meer en snellere resultaten geboekt worden in de aanpak van deze vraagstukken en (transitie)opgaven dan dat de gemeenten afzonderlijk met de transities aan de slag gaan. Tegelijk moeten we ons realiseren dat we niet alles tegelijk kunnen oppakken. Deze strategische agenda richt zich op de aanpak van de vraagstukken en transitieopgaven die op de eilanden afkomen en doet een eerst voorzet voor opgaven die zich lenen voor een gezamenlijke aanpak.

Gevolgd processtappen

Als eerste stap in het proces is er een analyse van de drie eilanden opgesteld. Er is gekeken naar de identiteit van de eilanden, naar de kernkwaliteiten & -waarden en er is een overzicht gemaakt van de mondiale trends die op ons afkomen. Deze trends zijn herleid naar de Zuid-Hollandse eilanden. Op basis van de identiteit, kernkwaliteiten & -waarden plus de trends & ontwikkelingen die op de eilanden afkomen, zijn transitieopgaven en ambities voor 2040/2050 geformuleerd. In een volgende stap in het proces zijn strategische doelen geformuleerd. De vraag die hierbij centraal staat is wat er nodig is, om de ambities waar te kunnen maken. Ter voorbereiding en ter ondersteuning van het proces is door het onderzoek-, advies- en onderwijsinstituut DRIFT (Dutch Research Institute For Transitions), gelieerd aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, desk research gedaan. DRIFT heeft visies en andere relevante (beleids) nota's van provincie, gemeenten, Rijk, en indien nodig andere stakeholders geanalyseerd om de identiteit, kernkwaliteiten en -waarden te achterhalen. Ook is gekeken naar algemene trends en ontwikkelingen die op de eilanden afkomen alsmede naar de lokale consequenties ervan. Om de resultaten van DRIFT te toetsen en aan te vullen is tussen medio juli 2021 en begin december 2021 een vijftal werksessies georganiseerd waarbij ook triple helix partners aanwezig waren.

provincie
Zuid-Holland

(In bijlage 2 is een overzicht gegeven van betrokken stakeholders). Samen met deze stakeholders is de analyse gecompleteerd, is verder nagedacht over de ambities en transitie die op de eilanden afkomen en zijn strategische doelen geformuleerd.

Resultaten van de verkenning

De identiteit van de drie Zuid-Hollandse Delta

De drie Zuid-Hollandse eilanden hebben veel overeenkomsten maar er zijn ook verschillen. Dit zien we onder meer terug in de identiteit van de eilanden. Voor zowel Goeree-Overflakkee als Hoeksche Waard geldt dat het landschap de drager van de identiteit van deze twee eilanden is. Het landschap van Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee is vrijwel volledig gecreëerd door mensen, via inpoldering en agrarische activiteiten. Beide eilanden zoeken manieren om de natuur en de agrarische identiteit te behouden en functies te combineren. De opzet van beide eilanden, waarin kleine kernen verbonden worden door velden, kreken en dijken, sluit aan bij de spreiding van de voorzieningen. Beide eilanden kennen een iets grotere kern (Oud-Beijerland en Middelharnis) omringd door vele kleine kernen. De opzet van deze kleine kernen versterkt de behoefte aan sociale cohesie binnen en tussen kernen. Bewoners zijn aangewezen op elkaar, dit is de gemeenschap waar je mee samenleeft en daar zet je je voor in. Dit zie je terug in initiatieven op beide eilanden zoals Smart water en Pact van de Waard. Op beide eilanden is het aantal ondernemers sterk vertegenwoordigd. Er zijn bijvoorbeeld veel innovaties op het gebied van agrifood, maar ook op gebied van circulaire economie en duurzaamheid. Ook er is ruimte voor natuur & recreatie. In Hoeksche Waard gaat het meer om extensieve recreatie, zoals wandelen en fietsen en op Goeree-Overflakkee betreft het meer intensieve vormen van recreatie zoals recreatie op de stranden.

Ondanks dat het landschap op Voorne-Putten ook domineert en er landbouw en glastuinbouw is op Voorne-Putten, is de invloed vanuit de MRDH hier duidelijk zichtbaar. Veel inwoners van Voorne-Putten werken in (de havens van) Rotterdam. Op Voorne-Putten wonen ook veel oorspronkelijke bewoners van Rotterdam. De economische motor van Voorne-Putten richt zich op de haven, maar ook halfweg-Molenwatering en Kickersbloem zijn belangrijke locaties waarbij kansen liggen voor versterking. Daarnaast worden nieuwe woon-werk locaties gerealiseerd rond de metro van Spijkenisse. Op Voorne-Putten zijn twee groeikernen uit de jaren 70: Spijkenisse en Hellevoetsluis. Op Voorne-Putten zijn er net als op de andere twee eilanden natuur en mogelijkheden voor recreatie met name langs de kust.

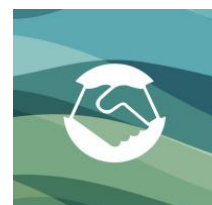
De kernkwaliteiten & kernwaarden van de eilanden

Een kernkwaliteit geeft inzicht waar de kracht van het gebied ligt. Er is een onderscheid gemaakt in sociale kwaliteiten, natuurlijke kwaliteiten en economische kwaliteiten.

Sociale kwaliteiten	Natuurlijke kwaliteiten	Economische kwaliteiten
Hoge kwaliteit leefomgeving (rust, ruimte, stedelijke voorzieningen nabij)	Mooi platteland dichtbij de stad	Ruimtelijke potentie van het gebied
Betrokkenheid van burgers	Aantrekkelijk recreatiegebied (open, landelijk, waterrijk)	Toegangspoort (Drechtsteden, Brabant, Zeeland, MRDH)
Brede welvaart (welzijn, goede zorg, veel contact)	Natuurwaarde van de duinen (Kop van Goeree)	Ondernemerskracht

Een kernwaarde laat zien wat men op de eilanden belangrijk vindt. Ook bij kernwaarden is een onderscheid gemaakt in sociale waarden, natuurlijke waarden en economische waarden.

Sociale waarden	Natuurlijke waarden	Economische waarden
Goed wonen, werken en recreëren	Water & land	Brede welvaart
Gezondheid	Klimaatbestendig	Economisch vitaal
Voorzieningen	Ecologische veerkracht	Koploper zijn
Passende woningvoorraad	Rust en ruimte	Innovatie
Veilige leefomgeving	Ruimtelijke kwaliteit	Nieuwe economie
Bescherming cultuurhistorie		Jonge vitale werksector

Trends en ontwikkelingen

Om de transitie van de Zuid-Hollandse eilanden in kaart te brengen, is het belangrijk om zicht te hebben op de trends en ontwikkelingen die op het gebied afkomen. Onderstaande, niet uitputtende lijst, is een samenvatting van de trends en ontwikkelingen die hun weerslag hebben op de eilanden. Het is zaak te benadrukken dat deze trends sterk met elkaar samenhangen en elkaar vaak versterken. Hoewel ze hier puntsgewijs en apart worden genoemd, kun je ze dus eigenlijk niet los van elkaar zien. Zo leiden bijvoorbeeld individualisering, vergrijzing en extramuralisatie in de zorg niet alleen tot veranderingen in de zorg, maar ook tot een toenemende druk op de woningmarkt in termen van kwantiteit en kwaliteit. Een ander voorbeeld is de relatie tussen de aanleg van nieuwbouwlakaties en duurzaamheid. Zo dient bijvoorbeeld in termen van energievoorziening, rekening te worden gehouden met de stormachtige opkomst van de elektrische auto, voldoende groen en waterafvoer i.v.m. extreme effecten van klimaatverandering.

Sociale trends & ontwikkelingen	Economische trends & ontwikkelingen	Natuurlijke trends & ontwikkelingen
Verschillen in de samenleving Individualisering Ontgroening, vergrijzing Verstedelijking Woningmarktcrisis Coronapandemie Risico op ondermijning Afname inwoners landelijk gebied Extramuralisatie in de zorg	(Economische) schaalvergroting Duurzame mobiliteit Digitalisering Flexibilisering arbeidsmarkt	Klimaatverandering Stikstofcrisis Afname biodiversiteit Schaarste in grondstoffen

De genoemde trends zetten druk op de huidige manier van doen. Hieronder is een indruk gegeven van de lokale consequenties die verwacht worden. Deze zijn geclusterd als meer sociale, natuurlijke en economische consequenties.

Specifieke sociale consequenties

- Veranderende woonbehoefte
- Ontgroening en vergrijzing
- Verdunning: minder mensen per woning
- Individualisering – minder sociale cohesie
- Verdwijnen zorg- en welzijnsvoorzieningen
- Behoeft instroom huisartsen
- Lage bezetting verenigingsgebouwen
- Flexibilisering van de arbeidsmarkt

Specifieke economische consequenties

- Mobiliteitsbehoefte verandert en groeit waardoor bereikbaarheid duurzaam verbeterd moet worden. (*Groot onderhoud A29, verbrede N57, en Blankenburgverbinding*)
- Schaalvergroting leidt tot verdwijnen lokale detailhandel
- Schaalvergroting en verduurzaming landbouwsector
- Verbreding bedrijfsvoering landbouw: multifunctionele landbouw
- Hoge werkgelegenheid
- Toename werkgelegenheid op Voorne-Putten vanwege uitbreiding Maasvlakte
- Opraken grondstoffen en forst prijsstijgingen hierdoor
- Behoeft aan ander type (circulaire) businessmodellen

Specifieke natuurlijke consequenties

- Zoetwater tekort landbouw

- Verzilting
- Verduurzaming landbouw en glastuinbouw
- Schaalvergroting in de landbouw
- Kierbesluit Brouwersdam
- Verhoogd risico op overstroming door zeespiegelstijging en bodemdaling

Met name deze specifieke sociale, economische en natuurlijke consequenties kunnen de identiteit en kernkwaliteiten & -waarden negatief beïnvloeden. We mogen niet vergeten dat trends niet alleen negatieve gevolgen hebben, maar ook kansen bieden. De digitalisering heeft bijvoorbeeld het aankoopgedrag voorgoed veranderd en veel winkels zijn hiervan het slachtoffer geworden. Aan de andere kant biedt de digitalisering o.a. de kans om vaker thuis te werken wat een afname van de schadelijke effecten van mobiliteit kan betekenen, bijvoorbeeld in termen van CO2 uitstoot, ruimtebeslag voor infrastructuur

Ambities 2040/2050

Op basis van de eerder genoemde trends & ontwikkelingen en het bestaande beleid van Rijk, provincie en gemeenten, is een beeld gevormd van de richting waar de eilanden naartoe willen bewegen. Daar waar ambities elkaar aanvullen en versterken en ook aansluiten bij de urgentie die gevoeld wordt, zijn verschillende ambities met elkaar geclusterd tot een (transitie)opgave. Deze transitieopgaven zijn meer dan thema's:

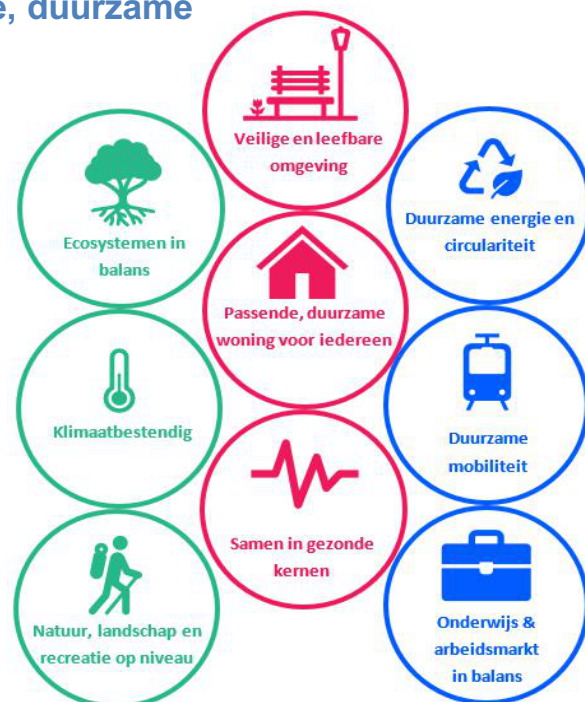
- Ze zijn **integraal** geformuleerd: elke opgave vraagt om een bijdrage van meerdere sectoren en expertises.
- Ze hebben een **richting**: elke opgave is zo geformuleerd dat het de richting van verandering aangeeft: het beweegt ergens vandaan en ergens naartoe

Dit heeft geleid tot een drietal transitieopgaven en negen onderliggende opgaven:

→ Naar een gezonde en klimaatbestendige leefomgeving

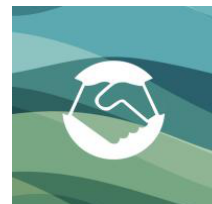
→ Naar vitale wijken en kernen

→ Naar een innovatieve, bereikbare, duurzame economie en arbeidsmarkt

provincie
Zuid-Holland

Resultaten

De identiteit (de kernwaarden & -kwaliteiten), de trends & ontwikkelingen en transitieopgaven vormen samen de basis waaruit thema's voor een gezamenlijke strategische agenda gedistilleerd kunnen worden. Op strategisch niveau is in kaart gebracht wat belangrijk is in het aanpakken van transitieopgaven. Dit is gedaan door strategische doelen te formuleren in de richting van de gewenste verandering. Hieronder worden de resultaten van de bijeenkomsten met de stakeholders uiteengezet. Het zal ongetwijfeld zo zijn dat doelen incompleet zijn en dat er bij de uitwerking ervan nog strategische doelen zullen worden toegevoegd. Het is nu eenmaal niet mogelijk om de inbreng van alle stakeholders in het gebied op te halen. Onderstaand wordt iedere ambitie eerst kort toegelicht gevolgd door strategische doelen.

Naar een gezonde en klimaatbestendige leefomgeving

Ecosystemen in balans:

De Zuid-Hollandse Delta is in veel van haar kernkwaliteiten afhankelijk van haar natuurlijke kapitaal: kwaliteit van bodemleven voor agrarisch ondernemerschap, natuur- en duingebieden voor recreatie, de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de Zuid-Hollandse kust, delta en binnenwateren, en een gezonde lucht en waterkwaliteit voor een fijne leefomgeving voor mens en dier. Deze ecosystemen staan onder druk door stikstof, uitputting van de grond, afname van leefruimte voor verschillende diersoorten en lucht en watervervuiling. Door verschillende megatrends is het noodzakelijk in te zetten op duurzame landbouw, om de transitie naar een circulaire voedselproductie te maken op basis van kringlooplandbouw om de sector toekomstbestendig te houden.

Strategische doelen: Om ecosystemen in balans te brengen moet er gewerkt worden aan:

- *De kwaliteit van water, bodem en lucht*
- *De biodiversiteit*
- *Bosaanplant*
- *Circulaire voedselproductie door gesloten kringlooplandbouw*
- *Gebiedsgerichte en integrale aanpak van stikstof*
- *CO2 beperken door opname carbon farming (door carbon farming wordt CO2 vastgelegd in de bodem)*
- *Agrariërs begeleiden in het nieuwe GLB beleid waardoor er duurzamere teelten ontstaan*

Klimaatbestendig:

Een klimaatbestendig gebied houdt in dat er rekening wordt gehouden met extreem weer, zoals overstromingen, hevige regenval, of lange perioden van droogte. In de Zuid-Hollandse Delta wordt rekening gehouden met zeespiegelstijging en er wordt goed omgegaan met de bodem zodat het water vastgehouden wordt. Er wordt naar gestreefd dat er voldoende zoet water beschikbaar is, er innovatief wordt omgegaan met toenemende verzilting, de dijken voldoende versterkt zijn tegen zeespiegelstijging en er genoeg waterbergend vermogen in het gebied aanwezig is.

Strategische doelen om in te spelen op klimaatadaptatie:

- *Zuinig omgaan met zoet water*
- *Klimaatbestendig bouwen, zowel wat betreft locatiekeuze als manier van bouwen*
- *Verbinding zoeken met het Deltaprogramma en knelpunten meer gezamenlijk oppakken: stresstesten, risicodialogen voeren, nieuwbouwprojecten klimaatbestendig maken, omgaan met verzilting,, bodemdaling tegengaan, waterveiligheid op orde brengen.*
- *Verduurzaming zodat geen gebruik gemaakt wordt van fossiele brandstoffen*

Natuur, landschap & recreatie op niveau:

De Zuid-Hollandse Delta kan een functie vervullen in het tekort aan groen en ruimte, door de kwaliteit van haar natuur en recreatie hoog te houden en waar nodig te verbeteren en door de bereikbaarheid, waardering en bekendheid ervan te vergroten voor de omliggende steden. Er kan ingezet worden op beter bereikbare en kwalitatief gezonde natuur- en recreatiegebieden per openbaar vervoer en fiets, het verbeteren van het vestigingsklimaat, het beter benutten van de toeristische potenties en het tegengaan van ondermijnende activiteiten onder meer op recreatieterreinen en (jacht)havens.

provincie
Zuid-Holland

Strategische doelen:

- *Integrale ontwikkeling van de openbare ruimten*
- *Versterken van natuur- en recreatiewaarden*
- *Bereikbaarheid van recreatiegebieden*
- *Preventieve maatregelen in samenhang met toezicht en handhaving in natuur- en recreatiegebieden zodat ondermijning minder kans heeft*
- *Gebruik maken van de potenties die land en water bieden*
- *Ontwikkelen NNN gebieden*
- *Robuuste natuurontwikkeling op Voorne-Putten en de Kop van Goeree*

Naar vitale wijken en kernen

Veilige en leefbare omgeving:

Bij vitale kernen gaat het om de bereikbaarheid en aanwezigheid van werkgelegenheid en voorzieningen en om de aanwezigheid van bewoners die draagvlak vormen voor die aanwezigheid. In de vele kleine dorpskernen is sprake van een zoektocht naar hoe voorzieningen behouden kunnen blijven om de leefbaarheid van het gebied hoog te houden. Uitbreiden van onderwijsaanbod, verduurzaming van mobiliteit en het combineren van functies zouden kunnen bijdragen aan een leefbare omgeving. Het optimaliseren van het voorzieningenaanbod kan bijdragen aan een gunstiger vestigingsklimaat. Een specifiek aandachtspunt in relatie tot veilig wonen, werken en recreëren is criminaliteit en (de dreiging van) ondermijning.

Strategische doelen:

- *Informatie uitwisseling bij verstoring van de openbare orde of bijvoorbeeld woonoverlast zodat hier beter op geanticipeerd kan worden*
- *Groenere woonomgeving (meer biodiversiteit), wat bijdraagt aan een vitale leefomgeving met meer woonplezier*
- *Bewoners laten participeren in de samenleving (ouderen uit hun isolement halen)*
- *Bouwen in kleine kernen*
- *Weerbaar maken van kwetsbare bewoners en ondernemers zodat zij minder beïnvloedbaar zijn voor activiteiten die leiden tot betrokkenheid bij ondermijnende criminaliteit*
- *Meer inzicht in, bestrijden en voorkomen van ongewenste activiteiten op vakantieparken, jachthavens, bedrijventerreinen (in het bijzonder de watergebonden locaties met link naar de Rotterdamse haven), en in (vrijkomende) agrarische bebouwing, om ondermijning een halt toe te roepen.*

Passende, duurzame woning voor iedereen:

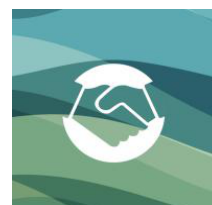
Een passende woning voor iedereen refereert aan de aansluiting bij een (steeds) veranderende woningbehoefte in kwalitatieve zin (betaalbaarheid, woonvormen, woningtypen, flexibiliteit). Door onder andere vergrijzing, ontgroening, de dalende bevolkingsprognoses en de stijging van het aantal eenpersoonshuishoudens, vinden er in de regio demografische verschuivingen plaats. Voor de bouw van woningen wordt uitgegaan van de Zuid-Hollandse verstedelijkingsstrategie. De Zuid-Hollandse Delta bouwt voornamelijk voor de eigen bevolking, hoewel er steeds meer inwoners vanuit het stedelijk gebied een woning kopen op een van de eilanden. Vanuit het perspectief van de energietransitie, klimaatbestendigheid, materiaalgebruik en sociale veiligheid is 'passend' ge- en verbouwd te worden belangrijk.

Strategische doelen:

- *Woningen voor arbeidsmigranten*
- *Woonmilieus afstemmen op de behoefte (levensloopbestendige woningen (gelijkvloers) en meer starterswoningen en sociale huurwoningen bouwen)*
- *Doorstroming bewerkstelligen*
- *Wonen, mobiliteit, duurzaamheid, circulair, klimaatadaptatie en economie integraal aanpakken*
- *Inbreiding op lastige locaties en uitbreiding voor zover dit niet ten koste gaat van de kwaliteit van de ruimte*

provincie
Zuid-Holland

- *Participatie van bewoners bij woningbouwontwikkelingen*
- *Bestaande woningen verduurzamen*
- *Circulair en energieneutraal bouwen*

Samen in gezonde kernen:

Door ontgroening, verdere vergrijzing en demografische krimp staat de beschikbaarheid van onder meer zorgpersoneel op de arbeidsmarkt meer en meer onder druk, en zo ook de toegankelijkheid van de zorg. Een buitenruimte die uitnodigt tot sporten recreëren zal bijdragen aan de gezondheid van inwoners.

Strategische doelen:

- *Uitnodigende kwaliteit van de buitenruimte, zodat het aantrekkelijk wordt om te sporten en te bewegen.*
- *Hoge mate van participatie bij de inrichting van de buitenruimte (waar hebben mensen behoefte aan om bijvoorbeeld een ommetje te maken)*
- *Inzetten op zorgverlening aan huis zodat minder mensen naar een verzorgingstehuis moeten.*
- *Opleiden en aantrekken van zorgverleners die zich inzetten voor de bewoners op de eilanden.*

Naar een innovatieve, bereikbare, duurzame economie en arbeidsmarkt

Duurzame energie en circulariteit:

Klimaatverandering en een groeiende schaarste aan grondstoffen zet onze lineaire economie onder druk, waarin grondstoffen worden gebruikt en daarna worden afgedaan als afval. 70% van alle CO2 uitstoot is het gevolg van het winnen en verwerken van grondstoffen (Circularity Gap Report, 2021). In de toekomst willen we toe naar een systeem waarin de circulaire economie centraal staat: hierin behouden grondstoffen hun waarde en is er dus geen afval meer.

Strategische doelen:

- *Benutten van geothermie (op Voorne-Putten), inzetten op waterstof en andere vormen van energie*
- *Vergroten van kennis en capaciteit netwerkbedrijven*
- *Hulp organiseren voor mensen die weinig te besteden hebben en daardoor niet mee kunnen doen aan de energietransitie*
- *Bedrijven betrekken bij de energietransitie en hoe zij kunnen bijdragen*
- *Scheiden van grondstoffen, zoals de verschillende soorten hout*
- *Groene reststromen benutten voor bodemverbetering en meststoffen*
- *Circulair bouwen en hiervoor platforms zoals materialenhubs benutten voor hergebruik bouw*
- *Integratie met onderwijs, repareren als vak en stageplekken*
- *Circulaire ketens, hubs en netwerken stimuleren*
- *Circulair integreren in de samenleving door bewustwording*
- *Getijde energie Grevelingen*

Duurzame mobiliteit:

Duurzame mobiliteit gaat over de uitdaging een evenwicht te bereiken tussen bereikbaarheid, economie, leefmilieu en klimaat. Bij duurzame mobiliteit gaat het niet alleen om mensen uit de auto in het OV te krijgen, maar ook om doorstroming op de wegen te verbeteren, het stimuleren en aanleggen van fietsverbindingen, duurzame energie meer te integreren in infrastructuur en in de toekomst circulaire wegen aanleggen. En het gaat niet alleen om vervoer van mensen maar ook om het vervoer van goederen. De transitie naar Zero-Emissie goederenvervoer is een enorme operatie die waarschijnlijk ook best wat ruimte gaat vragen in de zin van Clean Energy Hubs en tank- en laadmogelijkheden op bedrijventerreinen.

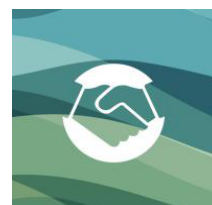
Ook de digitale connectiviteit kan onder duurzame mobiliteit worden beschouwd.

Strategische doelen:

- *Keuzes maken voor duurzame mobiliteit zoals OV en de fiets*
- *Fietsverbindingen op alle drie de eilanden voor utilitair en recreatief gebruik*
- *Aandacht voor bewustwording en gedragsverandering*

provincie
Zuid-Holland

- *Koppeling tussen verstedelijking en duurzame bereikbaarheid (door bv meer laadpalen)*
- *Doorstroming op de wegen (uitrollen van pilot A59)*
- *Toewerken naar Zero-Emissie goederenvervoer*
- *Digitale ontsluiting voor iedereen op de eilanden*

Onderwijs & arbeidsmarkt in balans:

Er is onder meer een tekort aan zorgverleners op de eilanden en een grote vraag naar technisch geschoold personeel dat in de energiesector aan de slag kan om de energietransitie te realiseren of kan bijdragen aan een circulaire samenleving. In de toekomst willen de Zuid-Hollandse eilanden toe naar een systeem waar er werkgelegenheid naar behoefte is, met voldoende opleidingsaanbod op MBO- en HBO gebied, om jongeren te binden aan het gebied. Niet alleen de bedrijven, het Haven Industrieel Complex, maar ook de leefomgeving is afhankelijk van voldoende en kwalitatief goede werknemers om de motor van de brede welvaart draaiende te houden en de arbeidsmarkt weer in balans te brengen.

Strategische doelen:

- *Hybride leeromgevingen voor vragen vanuit het bedrijfsleven en daarbij aansluitend vormgeven leer-werktrajecten*
- *Integratie tussen wonen, werken, mobiliteit en recreatie*
- *Jongeren stimuleren om een mbo-opleiding op de eilanden te volgen en hier te participeren in het arbeidsproces*
- *Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en herintreders betrekken in het arbeidsproces*
- *Doorstroom tussen banen bevorderen*
- *Het onderwijs toekomstbestendig maken door het integreren van onderwerpen zoals energietransitie en circulariteit.*

Conclusie proces

In zijn algemeenheid mogen we constateren dat de Zuid-Hollandse eilanden over unieke eigenschappen en waarden beschikken. Deze worden echter bedreigd door een aantal grote maatschappelijk trends en ontwikkelingen, die hun uitwerking op lokaal niveau niet missen. Dit biedt zowel bedreigingen als kansen. Deze constatering is in verschillende sessies onderschreven, hetgeen heeft geleid tot een flink aantal complexe transitieopgaven. Complex, omdat de opgaven verweven zijn met verschillende schaalniveaus (en dus verschillende partners) en, niet onbelangrijk, omdat de uitdagingen niet morgen zijn opgelost. Transities zijn immers lange termijn processen, die gepaard gaan met steeds nieuwe ontwikkelingen waardoor omgaan met onzekerheden een essentieel onderdeel van een op te stellen agenda dient te zijn.

Daarnaast is uit de sessies gebleken dat er niet alleen veel energie in de regio zit, maar ook dat er veel gebeurt wat inspeelt op het omgaan met de uitdagingen. Zie bijvoorbeeld de initiatieven in de Regiodeal, maar vooral ook initiatieven die daar geen deel van uitmaken. Echter, nu zijn het vaak nog losstaande initiatieven. Door initiatieven waar mogelijk en noodzakelijk met elkaar te verbinden, ontstaat een krachtige motor voor vernieuwing.

Conclusie verkenning

Gezamenlijk is geconcludeerd dat:

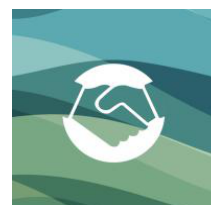
- er een fundament is voor een strategische agenda
- er opgaven voor de regio geformuleerd zijn, die de potentie hebben om opgenomen te worden in een strategische agenda Zuid-Hollandse Delta met een uitwerking in programma's en projecten.
- er naast de strategische agenda ruimte is voor specifieke gemeentelijke afspraken met de provincie, deze zijn geen onderdeel van deze verkenning maar worden separaat uitgewerkt tussen de desbetreffende gemeente en de provincie

Advies voor het vervolgtraject

Tijdens het proces zijn de transities en afgeleide strategische doelen samen met de publieke en private sector in beeld gebracht. Dit heeft geresulteerd in een groot aantal opgaven en doelen die opgenomen kunnen worden in een strategische agenda Zuid-Hollandse eilanden. De vraag is of we focus moeten aanbrengen en keuzes moeten maken in deze (transitie)opgaven. Alle transities beïnvloeden elkaar en

provincie
Zuid-Holland

hangen immers met elkaar samen. Iedere transitie heeft gevolgen voor andere transities. Aan de andere kant kan de focus op een aantal transities helpen om niet te verzanden in de hoogte en breedte van transities. Omdat transities niet los gezien kunnen worden van elkaar krijgen ze bij voorkeur een plek in de strategische agenda. Ook kan geconstateerd worden dat we niet bij nul beginnen. Sommige transities zijn in meer of mindere mate al gestart, zoals circulair of de energietransitie.

De drie (hoofd)transitieopgaven (**Naar een gezonde en klimaatbestendige leefomgeving, naar vitale wijken en kernen, naar een innovatieve, bereikbare, duurzame economie en arbeidsmarkt**) zijn evident. Wat betreft de opgaven daarbinnen wordt voorgesteld zoveel mogelijk te focussen en combineren, zodanig dat de grootste impact bereikt wordt. Dit kan in de strategische agenda worden uitgewerkt. Voorgesteld wordt om voor de Zuid-Hollandse Delta voor een opgavegerichte aanpak te kiezen. Dit sluit aan bij de wensen van het IPO. Het IPO heeft bijvoorbeeld opgeroepen om stikstof, natuur, economie, water en klimaat in samenhang op te pakken in gebiedsgerichte aanpakken. Dit sluit ook aan bij de huidige organisatieontwikkeling, die erop gericht is dat we straks geen "lijn" meer hebben, maar in de plaats daarvan opdrachten waarmee we ambities realiseren en transitieopgaven oppakken en professionele teams waarin de professionals zitten met hun kennis en kunde die nodig zijn om deze opgaven te kunnen uitvoeren.

Voor de strategische agenda betekent dit dat we verkennen wat er moet worden georganiseerd om opgavegericht te gaan werken en hierbinnen kunnen we:

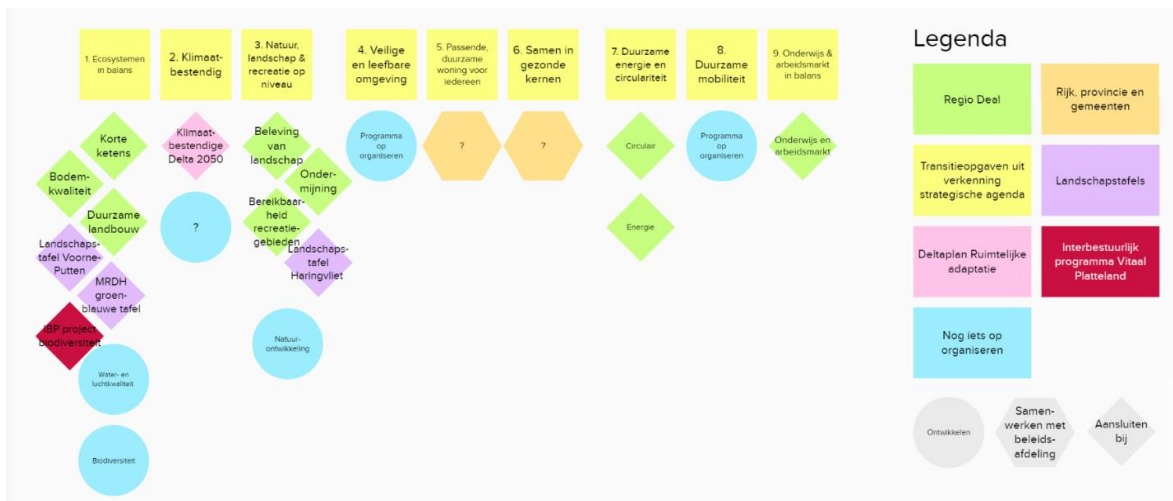
- zoveel mogelijk aansluiting zoeken bij lopende programma's & projecten, zoals de Regiodeal
- voor de opgaven die nog niet of onvoldoende zijn opgepakt, de aanpak opgavegericht te organiseren vanuit de strategische agenda.
- te onderzoeken in hoeverre binnen lopende opgaven de samenwerking met en tussen de eilanden geïntensiveerd moet worden
- de integraliteit tussen de verschillende transitieopgaven door opgavegericht werkt in beeld te brengen.

Voor iedere opgave betekent dit dus dat opgavegericht werken het uitgangspunt is.

Opgaven binnen de 3 transities	Organiseren door:
Ecosystemen in balans: biodiversiteit, kringlooplandbouw, circulaire voedselproductie, uitstoot stikstof, uitstoot CO2, bodem-, water- en luchtkwaliteit	Aansluiten bij de Regiodeal, programmaliijn Agrifood. Vanuit agrifood wordt ingezet op: 1 Bodem, 2. Korte ketens en 3. Netwerk en foodlabs. In de Regiodeal zijn de thema's biodiversiteit, waterkwaliteit en luchtkwaliteit nog niet opgenomen. Dit betekent dat deze drie opgaven nog toegevoegd moeten worden in de strategische agenda.. Hierop moet vanuit de strategische agenda iets georganiseerd worden.
Klimaatbestendig: uitstoot broeikasgassen, aanplanten bos, gebruik fossiele brandstoffen, waterveiligheid, waterkwaliteit, verzilting, waterberging	Aansluiten op het programma 'Deltaplan Ruimtelijke adaptie'. Goeree-Overflakkee zit aan tafel, maar Hoeksche Waard en Voorne-Putten nog niet. Aansluiten bij het project 'bos en bomen'. Onderzoeken wat verder nodig is.
Natuur, landschap & recreatie op niveau: natuurontwikkeling, beleving van landschap, ondermijning, bereikbaarheid van recreatiegebieden	Aansluiten bij de Regiodeal, programmaliijn landschap & toerisme. Vanuit de Regiodeal wordt ingezet op beleving van het landschap, ondermijning en bereikbaarheid van recreatiegebieden. Vanuit de Regiodeal wordt nog niet ingezet op natuurontwikkeling. Hier kan worden aangesloten bij het NNN programma.
Veilige en leefbare omgeving: ondermijning, criminaliteit, toegankelijke voorzieningen	Aansluiten bij de Regiodeal: hier wordt ondermijning al opgepakt waarbij de focus ligt op verouderde recreatieparken en jachthavens. T.a.v. ondermijnende criminaliteit kan worden onderzocht welke inzet op andere thema's nodig is. Dit geldt ook voor de toegankelijkheid van voorzieningen.
Passende, duurzame woning voor iedereen: circulair bouwen, starterswoningen, sociale woningbouw, gelijkvloerse woningen	Aansluiten bij beleid wonen (mn kwaliteit) en meer samenwerking met eilanden. Ook meer samenwerking zoeken op gebied van duurzaamheid, klimaat, mobiliteit en wonen

Samen in gezonde kernen: sport en bewegen in de buitenruimte, woningen in de kernen, fysieke gezondheid, passende en beschikbare zorg	Aansluiten bij project beweegvriendelijke leefomgeving en gezonde verstedelijking. Onderzoeken wat er nog extra georganiseerd moet worden voor passende en beschikbare zorg.
Duurzame energie en circulariteit: circulair economie, energie-neutrale samenleving, opwekking, infrastructuur, energiehuishouding, geothermie	Circulair is vanuit de strategische agenda al opgepakt. Voor energie meer relatie zoeken met overige opgaven.
Duurzame mobiliteit: bereikbaarheid, duurzame infrastructuur, digitalisering	(Samenwerking) organiseren met de eilanden en verstevigen.
Onderwijs & arbeidsmarkt in balans: werknemers op elk niveau, werknemers met afstand tot de arbeidsmarkt, doorstroom van school naar werk, doorstroom tussen banen, herintreden.	Aansluiten bij de Regiodeal. Onderzoeken wat er nog nodig is om transitie goed en opgavegericht op de rails te krijgen.

Voorstel is om vast te stellen dat met deze rapportage de verkenning voor een strategische agenda Zuid-Hollandse Delta als afgerond wordt beschouwd, met de opdracht om alle inspanningen te doen om tot een concrete uitwerking te komen van een strategische agenda.

B. Verkenning gebiedsprogramma's

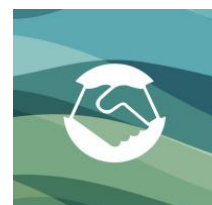
Zoals in de aanleiding aangegeven gaat de bestuurlijke opdracht niet alleen over de verkenning naar een strategische agenda, maar ook over een verkenning naar de gebiedsprogramma's. In een gebiedsprogramma werken gemeenten en provincie samen aan een aantal opgaven. Het is een voorwaarde dat het om integrale projecten gaat, een provinciaal belang raakt en daarmee het opnemen van opgaven in een gebiedsprogramma een meerwaarde heeft. Voor de nieuw op te stellen gebiedsprogramma's gaat het ook om een lokale uitwerking van de strategische agenda.

Aanleiding

De gemeente Goeree-Overflakkee heeft acht jaar samen met de provincie gewerkt aan een gebiedsprogramma. De gemeente Hoeksche Waard vier jaar. Beide gemeenten zaten tijdens de start van het eerste gebiedsprogramma in een fusietraject. De gebiedsprogramma's van Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee zijn geëvalueerd en de conclusie van beide evaluaties was dat de gebiedsprogramma's een groot succes zijn. Projecten zijn sneller gerealiseerd, de lijnen naar de provincie zijn korter (collega's weten elkaar snel en beter te vinden) en het heeft bijgedragen aan een betere samenwerking binnen de nieuwe gemeente.

provincie
Zuid-Holland

N.a.v. de evaluaties is in de stuurgroepen het besluit genomen om te verkennen of een vervolg van de gebiedsprogramma's wenselijk is.

Voor Voorne-Putten is er nog geen gebiedsprogramma geweest. De drie gemeenten op Voorne (West Voorne, Brielle en Hellevoetsluis) fuseren in 2023 en worden een gemeente: de gemeente Voorne aan Zee.

Nissewaard is al eerder gefuseerd. Verkend is of de gemeenten op Voorne-Putten samen met de provincie een gebiedsprogramma willen starten.

Gevolgte processtappen

Er is een aantal gesprekken gevoerd, zowel ambtelijk als bestuurlijk met de gemeenten om inzicht te krijgen in de wensen en kansen om een nieuw gebiedsprogramma (2022-2026) te starten. Vervolgens is verkend wat de inhoud zou moeten zijn van het gebiedsprogramma.

De opbrengsten van de processtappen en voorzet voor de inhoud

Onderstaand wordt per gemeente verslag gedaan van de gesprekken die gevoerd zijn.

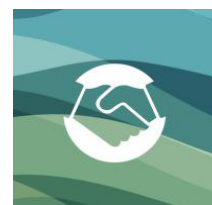
Goeree-Overflakkee

De gemeente ziet het gebiedsprogramma als 1) een lokale uitvoeringsagenda van de strategische agenda aangevuld met 2) projecten die al in het vorige gebiedsprogramma stonden, specifiek voor Goeree-Overflakkee zijn en nog niet zijn afgerond. Het gaat om onderstaande projecten:

Kop van Goeree	Op de kop van Goeree komen een aantal opgaven samen zoals zoet water, natuur, stikstof, woningbouw, bedrijvigheid en recreatie. Aangezien het hier ook gaat om zaken die de provincie aangaan is directe betrokkenheid nodig.
Noordrand Goeree: 1e bekading	De Noordrand, waar woningbouw en natuurontwikkeling gerealiseerd wordt, is een van de succesvolle projecten binnen het gebiedsprogramma. De zogenaamde 1e bekading is de fase die nog moet worden gerealiseerd waarbij een vervolg in de samenwerking met de provincie nodig is.
Visserij lokale belang en innovatie	De visserij is voor het eiland een belangrijke sector maar door diverse omstandigheden staat deze onder druk. Een gezamenlijke lobby door gemeente en provincie kan helpen om de visserij weer toekomst te geven.
Oosten van Flakkee	Onder voorbehoud: Afhankelijk van de beschikbare capaciteit. De sociaal economische vitaliteit aan de oostkant is minder dan op de rest van het eiland. Er is in het verleden gesuggereerd om dit dan als een soort mini gebiedsprogramma op te pakken.
Ontwikkeling natuur en beleefbaarheid Hellegatsplaten	Onder voorbehoud: Afhankelijk van inzet RWS: door de openstelling van het Haringvliet komen bepaalde soorten vis weer "de rivier op". Bij Willemstad kunnen ze echter niet rechtsaf het Krammer – Volkerak op en dat schijnt voor de vis jammer te zijn. Het idee is dat er dan een vismigratierivier komt in de sluisen bij Willemstad zodat dit wel kan waarbij het verhaal van de vis en het natuurgebied de Hellegatsplaten ter plaatse verteld kan worden. Om dit te realiseren is de medewerking van RWS noodzakelijk. Ook is dit pas een eerste denkrichting die verder uitgewerkt moet worden.
Smart Water	De triple helix samenwerking is destijds ingezet in samenwerking met de provincie. Naar verwachting zal dit op de een of andere manier worden voortgezet waarbij de afstemming met de provincie nodig is.

provincie
Zuid-Holland

De uitvoeringsagenda die gemaakt wordt op basis van de strategische agenda, wordt in 2022 ingevuld.

Hoeksche Waard

Hoeksche Waard wil op basis van de strategische agenda een lokale uitvoeringsagenda, waarin projecten worden opgenomen die bijdragen aan de brede welvaart van alle drie de eilanden. In het jaar 2022 kan deze lokale uitvoeringsagenda gevuld worden met programma's en projecten.

Voorne-Putten

Met Voorne-Putten zijn gesprekken gevoerd met Nissewaard en met de drie fusiegemeenten. Tijdens de verkenning naar een gebiedsprogramma voor Voorne-Putten werd duidelijk dat Nissewaard momenteel inzet op de strategische agenda en het gebiedsprogramma even laat voor wat het is. Voorne aan Zee daarentegen heeft bestuurlijk positief gereageerd op de mogelijkheid om tot een gebiedsprogramma met de provincie te komen. Ambtelijk wordt op dit moment gewerkt aan een voorstel voor een gebiedsprogramma. De basis voor het gebiedsprogramma is de strategische visie die door de drie gemeenten is vastgesteld. Langs vier inhoudelijke lijnen wordt invulling gegeven aan het gebiedsprogramma. Deze lijnen zijn:

Natuur en landschap Vitale, sociale en bereikbare dorpen en wijken Werken en ondernemen stimuleren en ondersteunen Samen toekomstbestendig (duurzaamheid)
--

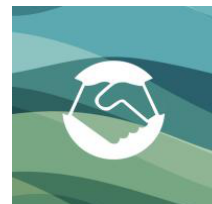
Verwacht wordt dat het gebiedsprogramma Voorne aan Zee medio 2022 gereed zal zijn.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat alle gemeenten positief gereageerd hebben om samen met de provincie aan een gebiedsprogramma te werken. In 2022 kunnen de gebiedsprogramma's worden opgesteld en vastgesteld.

provincie
Zuid-Holland

Bijlage 1: Bestuurlijke opdracht

Bestuurlijke opdracht Verkenning Strategische agenda Zuid-Hollandse Eilanden

Bestuurlijk opdrachtgevers: Adri Bom-Lemstra

Datum vaststelling in GS: 16-02-2021

A. Context van de opdracht

Voorgeschiedenis

De provincie heeft met de gemeenten Goeree-Overflakkee en Hoeksche Waard gewerkt aan gebiedsprogramma's. Voor Goeree-Overflakkee is dit acht jaar geleden opgestart en voor de Hoeksche Waard vier jaar geleden. Bij de start van de gebiedsprogramma's werd in beide gemeenten toegewerkt naar een fusie. De looptijd van de laatste gebiedsprogramma's was van 2017 – 2020. Bij de start van de programma's was afgesproken dat er voor beide programma's een evaluatie zou plaatsvinden. Dit is inmiddels afgerond. De conclusie van de evaluaties is dat de gebiedsprogramma's goed gewerkt hebben, dat projecten sneller zijn uitgevoerd, dat de contacten tussen provincie en beide gemeenten sterk verbeterd zijn en dat een vervolg zeer gewenst is.

Begin 2020 is er een samenwerking gestart tussen de gemeenten Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en de gemeenten op Voorne-Putten. Dit heeft geresulteerd in een regiodeal met het Rijk. De provincie is ambtelijk betrokken geweest bij de opstelling van de aanvraag voor de regiodeal en heeft deze ondersteund. De provincie neemt deel aan ambtelijke werkgroepen en aan de stuurgroep regiodeal. De onderwerpen waarop de regiodeal betrekking heeft zijn: agrifood, landschap en toerisme, duurzaamheid (circulaire economie en waterstof), en onderwijs & arbeidsmarkt.

Aanleiding

Ondanks dat de provincie de regiodeal niet mede heeft ingediend en -ondertekend, hebben GS op 19 mei 2020 een brief aan de gemeenten Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en de vier gemeenten op Voorne Putten gestuurd, waarin GS aangeven de intentie te hebben om de samenwerking met de drie eilanden op strategisch niveau te willen versterken. Tijdens het bestuurlijke startoverleg over de regiodeal op 17 juni 2020, waarbij de burgemeesters en wethouders van de betreffende gemeenten aanwezig waren, heeft de CdK deze intentie bevestigd. Er komt een groot aantal transitieopgaven op gemeenten af zoals duurzame mobiliteit, schone energie, versterken natuur, bevorderen van een veilige en gezonde leefomgeving. Waar de opgaven van het gebied samenvallen met de opgaven uit het provinciale coalitieakkoord, is samenwerking meer dan wenselijk. De provincie en gemeenten kunnen samen onderzoeken hoe deze opgaven kunnen worden aangepakt.

Naar aanleiding van de evaluatie van het gebiedsprogramma Hoeksche Waard heeft de stuurgroep Hoeksche Waard op 9 oktober 2020 aangegeven een vervolg te willen geven aan het gebiedsprogramma.

Daarnaast heeft de stuurgroep kenbaar gemaakt om aanvullend op de regiodeal de samenwerking met de eilanden te willen versterken door een verkenning te starten naar een strategische agenda.

De bestuurders van Goeree-Overflakkee reageerden tijdens de stuurgroep van 9 december 2020 eveneens positief en willen graag een verkenning starten. De wethouder van de gemeente gaf aan het

provincie
Zuid-Holland

gebiedsprogramma, gelet op de behaalde successen en de ambtelijk en bestuurlijke korte lijnen, te willen continueren en in de verkenning naar de strategische agenda te willen bezien waar dossiers op strategisch, tactisch en operationeel niveau moeten worden belegd.

In 2018 is op Voorne-Putten een verkenning uitgevoerd met als doel in beeld te brengen wat de belangrijkste opgaven en kritische succesfactoren zijn, zodat de gemeenten zicht hebben waaraan gewerkt zou kunnen worden.

Uit de conclusie bleek dat de gemeenten eerst zelf de ruimte moesten krijgen om na te denken over hun bestuurlijke toekomst en de samenwerking op Voorne. Inmiddels is er een fusie gaande tussen de gemeenten op Voorne. De gemeenten op Voorne-Putten hebben tijdens het bestuurlijke overleg van 17 juni 2020 aangegeven dat zij de samenwerking met de andere eilanden willen verbreden. Dit willen zij doen door met de provincie te verkennen welke transitieopgaven een bovenregionale aanpak vragen. In tegenstelling tot Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee, is er nog geen gebiedsprogramma opgesteld voor de gemeenten op Voorne-Putten.

Probleemstelling

De drie eilanden hebben te maken met een aantal maatschappelijke ontwikkelingen en -vraagstukken die de economische vitaliteit en de leefbaarheid van de eilanden onder druk zetten. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan (lijst is niet limitatief):

- **Demografie:** Vergrijzing, ontgroening en gezinsverdunding. Het aantal gezinnen met een of meer gezinsleden onder de 55+ daalt sterk. Daarnaast stijgt het aantal inwoners van 75 jaar en ouder snel. Deze demografische trend heeft gevolgen voor beleidsterreinen als wonen, ruimte, onderwijs, zorg en werk. Zonder maatregelen ontstaat er bijvoorbeeld een verschraving van het winkelaanbod en neemt het niveau van de consumentenverzorging af. Daarnaast daalt de beroepsbevolking, met als gevolg dat er binnen afzienbare tijd capaciteit nodig is om invulling te geven aan openstaande vacatures. Naar verwachting zal de grootste woningbehoefte tussen 2030 en 2035 plaatsvinden. Dit vraagt om een goede afstemming tussen vraag en aanbod, zowel kwantitatief als kwalitatief, waarbij rekening gehouden dient te worden met de demografische ontwikkeling.
- **Mobiliteit:** Tijdens Corona is het wegennet ontlast door de toename van het online werken. Verwacht wordt dat deze trend zich na Corona voortzet. Dit leidt ertoe dat er meer behoefte is aan wonen (en thuiswerken) in een groene en gezonde leefomgeving en aan meer beweging buiten zoals bijvoorbeeld wandelen en fietsen. Een goed wandel en fietsnetwerk heeft een grote toegevoegde waarde voor de eilandbewoners.
Daarnaast speelt de herwaardering van de N57 (MIRT-project) voor Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee en het tijdelijk omleggen van de N57 ten tijde van het bouwen van een doorlaat in de Brouwersdam.
- **Bewustwording van klimaatverandering:** Er komt een toename van extremen. Door extreme neerslag neemt onder meer de kwetsbaarheid van gebouwen toe en kan de begaanbaarheid van de wegen worden aangetast. Wanneer er te weinig waterberging en groen in 'bebouwde' gebieden aanwezig is, kan hittestress ontstaan. Klimaatverandering heeft ook zijn weerslag op de landbouw en hoogwaterbescherming in het algemeen.

We zien een zeespiegelstijging die kwantitatieve en kwalitatieve wateropgaven met zich meebrengt. Om hierop te anticiperen wordt onder meer een doorlaat in de Brouwersdam gebouwd en een verkenning gedaan naar een Getijdencentrale in de Brouwersdam plus een Tidel Technology Center in de Grevelingendam.

provincie
Zuid-Holland

- Bewustwording van de energietransitie: In 2050 moet Nederland van het gas af zijn. Dit vraagt een grote inspanning van publieke en private partijen. Er moeten slimme keuzes gemaakt worden waardoor verrommeling van het landschap zoveel mogelijk wordt tegengegaan.
- Bewustwording van circulaire economie: De provincie heeft, net als de regio's, als doel om in 2040 circulair te zijn door efficiënter gebruik te maken van duurzaam geproduceerde grondstoffen en nieuwe producten zoveel mogelijk circulair te ontwerpen.
- Verduurzaming landbouw: De eilanden zijn koploper op het gebied van duurzame, innovatieve landbouw. Tegelijkertijd is er in toenemende mate sprake van monocultuur, uitputting van de bodem en verlies van biodiversiteit. Het is daarom belangrijk dat de eilanden hun duurzame en innovatieve koppositie effectief weten te benutten.
- Natuurkwaliteit staat onder druk (o.a. in de duinen): de Natura 2000 doelstellingen moeten worden behaald en vergunningverlening voor ontwikkelingen moet weer mogelijk gemaakt worden. Een goede robuuste delta-natuur kan daar een belangrijke bijdrage aan leveren. Ook verbetering van de waterkwaliteit door de aanleg van waternatuur valt hier onder.
- De stikstofdepositie moet worden beperkt. De gevolgen voor de natuur zijn desastreus. Planten- en diersoorten verdwijnen door een overmaat aan stikstof. Alleen door de stikstofuitstoot omlaag te brengen kan de natuur in stand gehouden worden.
- Kwaliteiten van het landschap benutten: Verbetering van recreatieve voorzieningen, efficiënte vervoersverbindingen, het stimuleren van toerisme en het beleefbaar maken van de natuur dragen bij aan de lokale economie.

Als deze trends verder doorzetten en er niets verandert zullen de leefbaarheid en de identiteit van de eilanden verder onder druk komen te staan.

Op verschillende schaalniveaus wordt er gedeeltelijk samengewerkt met andere publieke en private partijen aan oplossingen. Het is echter niet effectief om enkel per eiland naar oplossingen te zoeken omdat er veel overlap in problematiek is en de massa per eiland in veel gevallen te beperkt is. Wanneer de opgaven gezamenlijk worden opgepakt kan de slagkracht vergroot worden waardoor sneller resultaten geboekt worden wat ten goede komt aan de leefbaarheid en vitaliteit. De provincie kan hierbij de uitgestoken hand bieden.

Naast bovengenoemde opgaven vraagt ook Covid-19 aandacht. De crisis heeft vergaande gevolgen voor nu en de langere termijn. In de verkenning zal hieraan aandacht besteed worden. Onderzocht wordt welke maatregelen op strategisch niveau genomen kunnen worden om de effecten te minimaliseren.

Doel van de opdracht

- Samen met het gebied uitvoeren van een verkenning naar een strategische agenda voor de Zuid-Hollandse eilanden. De thema's uit de regiodeal zullen onderdeel worden van deze strategische agenda. Daarbij is het doel om te verkennen welke opgaven zich (naast de thema's uit de regiodeal) lenen voor een bovenregionale aanpak.
- Verkennen op welke onderdelen er naast de strategische agenda nog behoefte is aan een vervolg op de eiland specifieke gebiedsprogramma's Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee.

Voor Voorne-Putten is er geen gebiedsprogramma. Dat betekent dat er verkend wordt of hieraan behoefte is en welke thema's en/of projecten deel uit kunnen maken van een gebiedsprogramma Voorne-Putten.

provincie
Zuid-Holland

- Ten slotte wordt verkend of een mogelijke strategische agenda gekoppeld kan worden aan externe financiering (o.a. Rijk en Europa), waaronder mede begrepen een aanvraag in het kader van de middelen die het Rijk de beschikbaar stelt voor het Nationaal Groeifonds.

Het is niet de bedoeling dat er nieuwe bestuurlijke of ambtelijke overlegstructuren komen. Er wordt aangesloten bij lopende overleggen.

B. Afbakening van de inhoud en de samenwerking (max 1 A4)

Fase van de opdracht

In deze fase is sprake van analyse en beeldvorming. De provincie wil met de verkenning inzicht krijgen in de opgaven die zich lenen voor een bovenregionale aanpak.

Daarnaast wil de provincie inzicht krijgen in een mogelijk vervolg van de gebiedsprogramma's Goeree-Overflakkee en Hoeksche Waard. Voor Voorne-Putten moet duidelijk worden of voor deze gemeenten een gebiedsprogramma opgesteld gaat worden en welke thema's/projecten hiervan onderdeel worden. De uitkomst van de verkenning wordt in mei 2021 besproken op bestuurlijk niveau. Tijdens dat overleg volgt een besluit over de haalbaarheid van een strategische agenda en een vervolg van de gebiedsprogramma's.

Op te leveren resultaat

Een verkenning naar de wenselijkheid en haalbaarheid van een strategische agenda op het niveau van de Zuid-Hollandse eilanden en een verkenning naar gebiedsprogramma's op eilandniveau met als opzet en inhoud voor beide verkenningen:

- De aanleiding en probleemstelling
- De gevolgde processtappen
- De opbrengst van de ambtelijke en de bestuurlijke overleggen
- Voorzet voor de inhoud van een strategische agenda en gebiedsprogramma's
- Conclusie en advies voor het vervolgtraject

Relatie met andere provinciale opgaven

Programma Beter Bestuur

Op 22 september 2020 is het Programma Beter Bestuur door GS vastgesteld. Met het Programma Beter Bestuur zet Zuid-Holland in op overheden die visie en ambitie hebben en over voldoende realisatiekracht beschikken om de maatschappelijke opgaven aan te pakken (programmaliijn Effectief en Presterend). Onderdeel van deze programmaliijn is dat we samen met enkele regio's/gebieden nagaan hoe we de slagkracht kunnen vergroten en resultaten versnellen.

Vanuit het programma Beter Bestuur wordt aandacht gevraagd voor de kansen van versterkte benutting van de samenwerking tussen de Zuid-Hollandse eilanden en omliggende gebieden (met name Zuidelijk Zuid-Holland, Zuid-Holland Zuid/Drechtsteden en Rotterdamse regio). Dat geldt ook voor samenwerking tussen de beide Regiodeals.

IBP Vitaal Platteland

In juli 2018 maakten het Rijk (minister LNV), het IPO, de Unie van Waterschappen en de VNG- afspraken om onderwerpen in het landelijk gebied gezamenlijk op te pakken: het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP). De Zuidwestelijke Delta is één van de 15 gebieden die in het IBP-VP zijn benoemd.

provincie
Zuid-Holland

De Zuidwestelijke Delta is een ongekend aantrekkelijk, gevarieerd en historisch rijk gebied. Een van de meest vruchtbare landbouwgebieden ter wereld. Gekenmerkt door een dynamische natuur en veelzijdige waterrecreatie. Tegelijk wordt het gebied geconfronteerd met een aantal grote opgaven. In een dynamische agenda zijn veel kansrijke projecten verzameld en is een drietal broedplaatsen voor deze deelambities geïdentificeerd: Dit zijn volhoudbare landbouw, zoet water en genieten en beleven van de Delta.

Verduurzaming:

Circulair 2050

De doelstelling van de Rijksoverheid is om de Nederlandse economie in 2050 circulair te krijgen. De maatschappelijke impact hiervan zal groot zijn. Het is een proces waarin iedereen een eigen verantwoordelijkheid heeft: bedrijven, overheden, kennisinstellingen én inwoners.

Energie

De provincie werkt samen met de gemeenten aan een regionale energiestrategie en aan een transitievisie warmte. Goeree-Overflakkee en de Hoeksche Waard zijn beiden een eigen regio. Voorne-Putten maakt onderdeel uit van de MRDH

Klimaatadaptatie

De provincie werkt samen met de regio's aan een programma klimaatadaptatie. De drie eilanden hebben een eigen programma om te werken aan de klimaatdoelen die door nationaal en internationaal gesteld zijn.

Mobiliteit

Vanuit de provincie zijn er verschillende mobiliteitsprojecten op Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee. Zo wordt in Hoeksche Waard gewerkt aan een mobiliteitsagenda met als doel de bereikbaarheid te verbeteren. Door de demografische ontwikkelingen blijft het niet mogelijk om in ieder dorp alle voorzieningen aan te bieden. Het is daarom belangrijk dat deze dorpen goed verbonden zijn met de grotere kernen waar deze voorzieningen wel aanwezig zijn. Daarnaast speelt verduurzaming van het netwerk, zoals op de N59 op Goeree-Overflakkee. Voorne-Putten valt onder de MRDH.

Corridor Rotterdam – Antwerpen

De Corridor Rotterdam-Antwerpen (CRA) is belangrijk als economische as tussen Vlaanderen en de Zuidelijke Randstad. De havens van beide steden zijn dragers van de Vlaams-Nederlandse economie. Goede verbindingen zijn onontbeerlijk. De positie en concurrentiekracht van het gebied rond de corridor Rotterdam - Antwerpen staat onder druk. Onder meer door een groeiende wereldbevolking die tot een verschuiving in de wereldhandel zal leiden. Ook door technologische ontwikkelingen en een steeds meer circulaire economie. Daarmee verandert de logistiek van goederenstromen en de daaraan gekoppelde werkgelegenheid. Inspelen op trends en bedreigingen is daarom absolute noodzaak.

NL Delta

NL Delta is een programma dat staat voor de ontwikkeling van natuur, economie en leefbaarheid in Biesbosch en Haringvliet. NL Delta is een ambitieus programma waarin overheden, organisaties en bewoners werken aan het behoud en de ontwikkeling van (natte) natuur en de beleving daarvan.

Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050

De Gebiedsagenda ZWD 2050 is, onder de paraplu van het Gebiedsoverleg ZWD en de Adviesgroep ZWD, tot stand gekomen in een samenwerking tussen Rijk (I&W, RWS), provincies, gemeenten, waterschappen en gebiedspartijen.

provincie
Zuid-Holland

De Gebiedsagenda focust op de samenhang in de delta als geheel en heeft extra aandacht voor actuele thema's als klimaatverandering, duurzame energie en circulaire economie. In de Gebiedsagenda ZWD 2050 worden vijf handelingsperspectieven benoemd. Dit zijn:

- Sterke en aantrekkelijke kust
- Dynamische dijkzones
- Vitaal polder- en krekenlandschap
- Rijke platen, slikken en schorren
- Gezonde en verbonden zeearmen

De Gebiedsagenda ZWD 2050 is vastgesteld in het BO MIRT van 26 november 2020 en zal met de gebiedspartijen verder worden uitgewerkt.

Gebiedsgerichte aanpak stikstof Duinen-eilanden

Hieronder vallen heel Goeree-Overflakkee en de duinen van Westvoorne. Hier liggen stikstofgevoelige gebieden, bijvoorbeeld doordat zij dicht bij een weg liggen of omdat er veel agrarische bedrijven in de buurt zijn. Op deze locaties moeten we met elkaar aan de slag om de uitstoot en daarmee neerslag van stikstof tegen te gaan. Het Rijk heeft de provincies hiervoor de regie gegeven. Op dit moment werken we aan de invulling hiervan. Daarnaast zijn we met het Rijk in overleg over het nemen van bronmaatregelen. Dit zijn maatregelen die ervoor zorgen dat de uitstoot direct omlaaggaat.

Te betrekken externe partijen

De verkenning vindt plaats met publieke en private partijen in samenwerking met triple helix

Gemeenten Hoeksche Waard, Goeree-Overflakkee, Nissewaard, Westvoorne, Hellevoetsluis en Brielle

Vanaf februari tot en met maart 2021 volgen op ambtelijk niveau verkennende gesprekken van de provincie met ambtelijke vertegenwoordigers van deze gemeenten.

Waterschap Hollandse Delta

Aangezien een aantal transitieopgaven een directe relatie hebben met het waterschap volgt een ambtelijk overleg met het waterschap.

Regioboord Zuid-Hollandse eilanden

De gemeenten van de drie eilanden zetten een Regioboord in regionaal verband op. De Regioboord is een samenwerking in triple helix verband. Verwacht wordt dat de Regioboord in februari 2021 geformeerd is. Er zal een gesprek plaats vinden met leden van de Regioboord.

Het Rijk

De drie eilanden hebben met het Rijk een regiodeal ondertekend. Omdat de regiodeal onderdeel zou kunnen worden van de strategische agenda, wordt ambtelijk een gesprek gevoerd met Rijk.

C. Planning en mijlpalen (max ¼ A4)

De verkenning vindt plaats in de periode van januari tot en met april 2021. De opzet is het resultaat van de verkenning (oplevering april 2021) te agenderen voor een in mei 2021 te organiseren Bestuurlijk Overleg Regiodeal met gedeputeerden Bom-Lemstra en Potje en de bestuurders van de gemeenten op de drie eilanden. Tijdens dit bestuurlijk overleg volgt een besluit over het vervolgtraject (go – no go

provincie
Zuid-Holland

moment), waarbij helder moet worden of partijen willen gaan voor een af te sluiten bovenregionale strategische agenda en een regionaal gebiedsprogramma.

Er komt geen apart bestuurlijk overleg voor deze verkenning. Er wordt aangesloten bij het bestaande bestuurlijke overleg over de Regiodeal waaraan gedeputeerden Berend Potjer en Adri Bom-Lemstra deelnemen.

D. Kosten en risico's (max ¼ A4)

Kosten

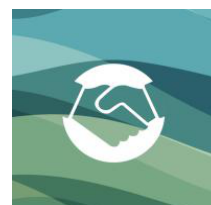
- De verkenning wordt uitgevoerd binnen de bestaande formatie door de accounthouder Bestuurlijke Zaken en de trekker van het gebiedsprogramma Hoeksche Waard in samenwerking met de gemeenten;

Risico's

- Als blijkt dat er toch een no-go komt voor het opstellen van een strategische agenda en gebiedsprogramma's, is de personele inzet voor niets geweest.

provincie
Zuid-Holland

Bijlage 2

Betrokken Stakeholders:

Regioboard	Havenbedrijf	LTO
Natuurmonumenten	Ondernemers	Innovation Quarter
Vingerling & Partners (mobiliteit)	HISWA-RECRON	Zorg de Waard
Maasdelta	Jongerenpanel NL Delta	PBL
HW welzijn	Deltalinq	Rabobank
Waterschap	Staatsbosbeheer	Onderwijs/beroepencampus
MRDH	Eneco	Rijk
HW wonen	Jongerenpanel Rabobank	Kunstcentrum
Zorginstelling Careyn	Hoeksche School Koepelorganisatie	Gemeente Hoeksche Waard
Het Rijk (met verschillende ministeries)		Gemeente Goeree-Overflakkee
Gemeente Nissewaard	Gemeente Brielle	Gemeente Hellevoetsluis
Gemeente Westvoorne	Public Result	DRIFT
CCHW	Circulair HW	Alliantiemanager
Coöperatie Deltawind	Gemeente Rotterdam	Stichting energieke Regio
RAD	Oost West Wonen	WNF
Zuid-Hollands Landschap	Ondernemers	